

Jezični identitet hrvatske iseljeničke zajednice u Čileu

UDK: 811.163.42(83=163.42)

Izvorni znanstveni rad/Refereed Research Paper

Josip Lasić, Filozofski fakultet u Splitu

Sažetak

Početak velikih migracija hrvatskoga naroda u južnoameričku državu Čile događao se krajem 19. i početkom 20. stoljeća, a uzroci odlaska bili su uglavnom socijalne prirode (ekonomska kriza, glad, neimaština, nezaposlenost,...). Prvi useljenici bili su Dalmatinci s otoka Brača i Hvara te primorskoga mjesta Mimice pored Omiša. Novi život na dalekom kontinentu, integracija, suživot, očuvanje etničkog i kulturnog identiteta dugo su već zanimljiva i neiscrpna tema povijesnih, socioloških i geografskih istraživanja, ali i lingvistike. U ovom će se radu dati prikaz u kolikoj se mjeri, kako i gdje očuvao hrvatski jezik u pojedinim čileanskim gradovima Punta Arenasu, Porveniru, Iquiqueu, Antofagasti, Santiagu i Concepcionu. Danas u spomenutim gradovima i okolici živi velik broj potomaka hrvatskih useljenika pa će uvid u rad i djelovanje škola, ustanova i centara koji, na bilo kojoj od razina ili oblika, provode i izvode nastavu i aktivnosti djelomičnim korištenjem hrvatskoga jezika, dati sliku o egzistenciji hrvatskoga jezika na španjolskom govornome području. Uz to, preliminarno će se potaknuti i pitanje je li i na koji način moguće zaustaviti ili barem usporiti gubljenje hrvatskoga jezika, a njime i identiteta, u najvećoj hrvatskoj iseljeničkoj zajednici južne hemisfere.

Ključne riječi: Čile, iseljeničstvo, hrvatski jezik, integracija – adaptacija - jezični identitet

1. Od doseljenja do integracije

Prema podacima hrvatskoga Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija iz godine 2007.¹, a na osnovu zadnjega popisa stanovništva, u Čileu danas živi oko 120 000 tisuća potomaka hrvatskoga naroda. Ta brojka svjedoči da je hrvatska iseljenička zajednica danas jedna od najvećih europskih zajednica ne samo u Čileu nego i na prostoru cijele Južne Amerike. Naseljavanje Hrvata započelo je u drugoj polovici 19. stoljeća (Perić-Kaselj 2004:1196), a prvi useljenici bili su Dalmatinci s otoka Brača i Hvara te iz mjesta Mimice pored Omiša.² O prvim godinama i adaptaciji u novome kraju najbolje svjedoče

¹ Prema podacima dostupnim na: www.mvepi.hr

² Prema usmenom kazivanju daljnjih rođaka Marice Mimice Serdarević i Maria Mimice, a na temelju zapisa u obiteljskom spomenaru *Knjiga općena* iz 1963.

višedesetljetna istraživanja povjesničara Ljubomira Antića i u novije vrijeme znanstveni prilozi o Hrvatima u Čileu sociologinje Marine Perić Kaselj.³ U dosadašnjim istraživanjima naglasak je uglavnom na povijesnim, kulturnim i sociološkim aspektima života dok se jezičnim temama⁴ u hrvatskoj znanosti nitko nije sustavnije bavio. Kakva je danas jezična slika čileanskih Hrvata i postoji li uopće među tolikim brojem hrvatskih potomaka živućih i aktivnih govornika hrvatskoga jezika ukratko će pokušati rasvijetliti ovaj rad.

Već od samoga doseljenja čileanska je država, jednako kao i politika njezinog kulturalnog pluralizma, omogućila doseljenim Hrvatima slobodu izražavanja i prakticiranje etničnosti⁵, a potvrda toga liberalizma evidentna je i danas kroz veliki broj još uvijek aktivnih hrvatskih klubova, domova, zaklada i organizacija koje djeluju u mnogim mjestima, pretežito u najjužnijoj pokrajini Magallanes. Unatoč tomu, integracija i adaptacija u novoj sredini odvijala se stihijski, jednako kao što je bilo i iseljavanje i useljavanje, a ta dva sociodemografska čimbenika moguće je iz današnje perspektive, s odmakom većim od sto godina, promatrati i analizirati na tri razine:

- integracija i adaptacija unutar čileanskoga društva;
- integracija i adaptacija unutar vlastite iseljeničke skupine;
- integracija i adaptacija u odnosu prema drugim iseljeničkim skupinama.

Sva tri promatrana integrativna modela uključuju i jezične promjene koje su se događale tijekom prvih desetljeća. Hrvati, u prvome redu Dalmatinci, uglavnom su useljavali kao Austrougari (Perić-Kaselj 2010:132) i danas nema dobro i cjelovito očuvane dokumentacije o iseljavanju i useljavanju budući da nije bilo zakonski regulirane politike o masovnom iseljavanju iz austrougarske provincije Dalmacije pa time ni podataka koji su jezik unijeli kao materinski. No, iako je integracija i adaptacija zbog dobro profilirane useljeničke politike u Čileu bila na strani useljenika proizvela je, s druge strane, i brojne negativne učinke vidljive na planu očuvanja materinskoga, unesenoga jezika u španjolsko govorno okruženje.⁶ Danas, a prema svim pokazateljima, aktivnih govornika hrvatskoga jezika, potomaka treće i četvrte generacije useljenika, gotovo da i nema. Izvornih govornika nema uzme li se u obzir i pretpostavka da se pod izvornim govornikom smatra ona osoba koja je rođena na teritoriju današnje Republike Hrvatske i kojoj je hrvatski prvi jezik sporazumijevanja. Neslužbeno je zabilježeno kako je posljednja izvorna govornica hrvatskoga jezika umrla 2007. godine.⁷

2. Iseljenički jezik i iseljenički identitet u Čileu u kontekstu sociolingvističkih diskusija

Jezičnu, ne samo hrvatskih, iseljeničkih potomaka, dakle, nasljedni jezik, danas je zanimljiva tema među svim europskim narodima s velikim postotkom iseljenika u preoceanskim zemljama (Poljska, Rusija, Italija, Slovenija,...). Bogata sociolingvistička

³ Znanstveni prinosi Marine Perić Kaselj o hrvatskom iseljeništvu na području Čilea i Argentine posebice su došli do izražaja u temi doktorske disertacije *Komparativni prikaz transformacije identiteta hrvatskih iseljenika u Čileu i Argentini obranjene 21. rujna 2010. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu*

⁴ Više u: Filipović, Rudolf. *Teorija jezika u kontaktu* (1986)

⁵ Više u: Čizmić, Ivan. *Doseljavanje, struktura i položaj naših iseljenika u prekomorskim zemljama* (1976)

⁶ Uz pretpostavku kako su dalmatinski useljenici sa sobom donijeli i svoj mjesni govor

⁷ Prema podatcima dobivenim iz splitske podružnice Hrvatske matice iseljenika, a nakon posjeta Čileu tijekom 2008. godine i razgovora s predstavnicima hrvatske zajednice u Punta Arenasu

literatura 20. stoljeća umnogome je olakšala razumijevanje i promatranje veze između jezika i masovnog useljavanja. Doseljnjem na novo područje donosi se i etnički identitet koji se u prvoj fazi potvrđuje kroz tri međusobno vezana faktora – jezik, odgoj i kulturu.

Useljeničke zajednice, uslijed „lančane migracije“⁸ gotovo uvijek naseljavaju ista ili susjedna područja i u prvoj fazi života na novome prostoru oslanjaju se jedni na druge upravo zbog nepoznavanja jezika zemlje primateljice. Uneseni jezik glavni je simbol identiteta i moguće ga je u novim okolnostima promatrati i kao inkluzivnog i kao ekskluzivnog (Ryan 1979:147). Te dvije opreke logičan su slijed budući da je uneseni jezik smješten unutar drugoga, dominantnoga jezika, a ekskluzivan je, pak, s druge strane jer onemogućuje izravnu komunikaciju s predstavnicima ostalih jezika na istome prostoru. Polazeći od sociolingvističke pretpostavke da je primarni kontakt moguće realizirati kroz jezik (Jedig 1990:212) daje se možda i odgovor zbog čega su se do današnjih dana održali brojni hrvatski iseljenički klubovi i društva ne samo na području Čilea nego i u ostalim prekooceanskim zemljama, primjerice u SAD-u, Kanadi ili Australiji.

Mnogo je važnih čimbenika u određivanju nacionalnoga identiteta u iseljeništvu, a prema mnogim (ne)lingvističkim istraživanjima⁹ posljednja dva desetljeća primjetno je da više nema poklapanja etničkog identiteta s posjedovanjem jezika (Rosenberg 1992) pa je danas među iseljeničkom populacijom sve veći broj pripadnika koji navode znanje i razumijevanje hrvatskoga jezika na temelju pripadnosti hrvatskome narodu, a ne na osnovi stvarne, mjerljive jezične kompetencije (Eisfeld 1987:174). U Čileu je situacija nešto drugačija budući da već više desetljeća hrvatski jezik kao pokazatelj identiteta ne egzistira i nema svojih aktivnih govornika. Takva, ne baš ohrabrujuća, jezična slika nije još u potpunosti dovela u pitanje etnički identitet u mnogim gradovima Čilea iako su Hrvati u toj zemlji jedna od najstarijih useljeničkih zajednica.

2.1. Hrvati u Čileu: adaptacija – integracija – identitet

Dolaskom u Čile Hrvati naseljavaju sve dijelove države, ali su najbrojniji u „zauzimanju“ priobalnih do tada slabo naseljenih područja krajnjega juga. Tamo će kasnije, krajem 19. stoljeća, nasuprot Punta Arenasu, doseljenici iz Dalmacije osnovati grad Porvenir. Lančanim doseljavanjem homogene dalmatinske zajednice stvoren je u novome kraju preduvjet za stvaranje čvrste (jednojezične) zajednice.¹⁰ Iako pridošlice na novome području zatiču i ostale useljenike iz drugih europskih zemalja, adaptacije i integracije u prvoj fazi suživota s ostalima gotovo da i nema, a najbolja ilustracija takve situacije vidljiva je u sačuvanim pismima nastalim odmah po samome doseljenju:

- “Fernando uživa kad pogosti zemljaka onako kako i dolikuje, onako po dalmatinski....”;
- “Mi smo ovdje privremeni gosti....; ili,
- “Mi samo razmišljamo kako otići iz ovog mjesta....” (Kukučin, 1975:23).

⁸ Iseljavanje iz Dalmacije krajem 19. st. uglavnom se odvijalo po modelu „najprije je otišao jedan rođak i onda su za njim krenula braća i ostali rođaci“ u potragu za boljim životom

⁹ Potpuno gubljenje hrvatskoga jezika među mlađim naraštajima iseljenika realna je slika i stvarnost svih hrvatskih iseljeničkih zajednica diljem svijeta

¹⁰ Porvenir naseljavaju doseljenici iz Mimica, a gradove Punta Arenas i Antofagastu Bračani

Slika 1.: Čileanska pokrajina Mağallanes s gradovima Punta Arenasom i Porvnirom

Upravo će ta početna vezanost i oslanjanje u svakodnevnom životu na znance unutar jednojezične zajednice omogućiti očuvanje identiteta kroz uneseni hrvatski jezik u prvim desetljećima 20. stoljeća .

Sociolingvistička znanost šezdesetih je godina prošloga stoljeća postavila kriterije po kojima je moguće odrediti stupanj očuvanosti identiteta kroz jezik, a kroz jasnu formulu „Tko s kim govori, koji jezik, gdje i u kojoj situaciji?“ (Fishman 1966:425). Promatranje jezika u svakodnevnom životu kristalizira jezičnu sliku Fishmanove postavke i u dalekome Čileu među iseljenim Hrvatima, a svakodnevnicu i jezik unutar nje čine domene:

- roditelji – kuća
- intimni – vlastiti identitet
- slobodno vrijeme – društveni život – crkva
- mediji
- radno mjesto – kupovina – susjedstvo
- obrazovanje
- suprug(a) – partner(ica)
- međugeneracijska komunikacija (primjerice: djed – unuk)

Svaku od navedenih domena svakodnevne i očuvanog jezika moguće je selektivno analizirati, ali sagledavanje jezičnoga identiteta potomaka čileanskih Hrvata u današnjem vremenu najbolje prikazuju tri istražene domene: organizacija društvenoga (svakodnevnoga) života, djelovanja medija na hrvatskom jeziku i aktivni obrazovni programi na hrvatskome jeziku.

2.2. Slobodno vrijeme – društveni život – crkva i hrvatski iseljenici u Čileu

Homogeno je doseljavanje uvjetovalo ubrzano stvaranje hrvatskih društvenih zajednica. Okupljanje unutar istojezične zajednice bilo je uvjetovano zajedničkim karakteristikama koje su useljenici donijeli sa sobom. Mjesto iseljavanja, religija, običaji i jezik najvažnije su karakteristike koje su utjecale na osnivanje i pokretanje velikoga broja društava, klubova i organiziranih okupljališta. Prva takva društva osnivana su spontano, po briačnicama i lokalnim gostionicama najprije u Punta Arenasa, a kasnije i u ostalim gradovima (Perić Kaselj 2004:247). Vremenom će se iz takvih udruga nicati mnogobrojna kulturna, vatrogasna, pripomoćna i sportska društva. Jezik je u ovoj fazi u usporedbi s ostalim čimbenicima udruživanja dominantan. Vremenom će, uslijed socijalnog raslojavanja i asimilacije, doći i do rasipanja i gašenja velikoga broja osnovanih hrvatskih i dalmatinskih društava, a time i do prvog vidljivog gubljenja aktivnog hrvatskoga jezika.

Crkva kao nositelj identiteta u Čileu nije imala velikoga utjecaja u očuvanju unesenoga jezika jer nije bilo organizirane pastve i obreda na hrvatskome jeziku.¹¹ Nepostojanje obreda na hrvatskome jeziku, a usporedbi s ostalim iseljeničkim prekooceanskim zajednicama, znatno će utjecati i na gubljenje hrvatskoga jezika već u drugoj generaciji.

2.3. Mediji i hrvatsko iseljeničtvo u Čileu

Podatci o objavljenim književnim naslovima kao i o broju književnika hrvatskoga porijekla na području Čilea do današnjih dana nisu sa sigurnošću utvrđeni.¹² Temeljito istraživanje i rad na proučavanju pisane riječi čileanskih književnika hrvatskoga podrijetla tek bi trebao uslijediti. Do sada je u Republici Hrvatskoj sporadično opisan književni život i literatura nastala na području Čilea bilo na hrvatskom ili na španjolskom jeziku.¹³ Iako u minimalnom postotku, hrvatska riječ kroz novine, časopise, tjednike i mjesečnike unutar lokalne zajednice ponajprije Punta Arenasa i Antofagaste očuvala se do današnjih dana (Perić 2005:71). Povijesnim pregledom iseljeničkoga tiska kroz pet povijesnih razdoblja¹⁴ primjećuje se da je on oduvijek bio pod utjecajem političkih promjena u Hrvatskoj. To svjedoči kako je u prvim desetljećima bila iznimno čvrsta veza s ostavljenom domovinom. Danas je slika umnogome izmijenjena tako da danas na području Čilea nema radijskog ili televizijskog programa na hrvatskome jeziku. Nakladnička djelatnost povremena je i često puta nedefinirane strategije, a mogući razlozi takvoj situaciji su u nedostatnoj aktivnosti unutar postojećih klubova i udruženja. Vidljiva je tako u domeni medija potpuna transformacija iseljeničkoga identiteta jer danas u Čileu nema medija na hrvatskom jeziku koji bi posvjedočio o postojanju profiliranoga identiteta iskazanog

¹¹ Do današnjih dana nije organizirana crkvena djelatnost na području Čilea za hrvatske iseljenike, a najbliža hrvatska katolička misija je u susjednom Peruu i Argentini

¹² Prema istraživanjima dostupnim u splitskoj podružnici Hrvatske matice iseljenika u Čileu je preko 200 pisaca hrvatskih korijena, a više na: <http://www.slobodnadalmacija.hr/Split/tabid/72/articleType/ArticleView/articleId/118537/Default.aspx>

¹³ Bez sustavnijeg pristupa u Republici Hrvatskoj napisano je više radova o čileanskim književnicima hrvatskoga porijekla Skarmeti, Mihoviloviću, Milohniću i Dijazu Eteroviću

¹⁴ U radu Marine Perić *Političke promjene u Hrvatskoj i hrvatski iseljenički tisak u Čileu* opisan je povijesni pregled tiskanih medija na području Čilea, a kroz pet povijesnih razdoblja: do Prvoga svjetskog rata, Prvi svjetski rat, između dva svjetska rata, Drugi svjetski rat, nakon Drugoga svjetskog rata

na hrvatskom jeziku. Izuzetak je mjesečnik *Male novine* koji izlazi u Punta Arenasu, ali u potpunosti na španjolskom jeziku.¹⁵

2.4. Hrvatski jezik u obrazovnome sustavu Čilea

Iako je već na početku kazano kako je Čile bila država otvorena za nove doseljenike od samih početaka, obrazovanje i stjecanje znanja na hrvatskome jeziku od dolaska na područje Čilea nije zaživjelo u potpunosti. Tek se od početka devedesetih godina prošloga stoljeća nastoji kroz organizirane oblike nastave potaknuti nove generacije iseljeničkih potomaka na učenje hrvatskoga jezika.¹⁶ U tome umnogome pomaže Uprava za međunarodnu suradnju i europske integracije hrvatskoga MZOŠ-a biranjem učitelja hrvatskoga jezika te slanjem nastavnih sredstava i pomagala. Po takvome modelu nastava hrvatskoga jezika tijekom zadnjeg desetljeća prošloga stoljeća organizirana je u Santiagu, Antofagasti i Punta Arenasu. Danas je posredstvom hrvatskoga MZOŠ-a aktivna nastava samo u Punta Arenasu i to u nekoliko nastavnih škola i centara:

- *Escuela de Republica de Croacia*
- *Colegio Miguel de Cervantes*
- *Colegio Cruz del Sur*
- *Club Croata*

Prema podacima dostupnim iz hrvatskoga MZOŠ-a u školskoj godini 2009./2010. nastavu je u sva četiri nastavna centra pohađalo ukupno 105 učenika.¹⁷ To bi trebala biti ohrabrujuća brojka iako je to premalen postotak obzirom na ukupan broj mogućih nasljednih govornika hrvatskoga jezika. U Čileu ne postoji sveučilišni program hrvatskoga jezika što umnogome otežava sustavno proučavanje hrvatskoga jezika na višoj razini pa je upravo iz tog razloga nemoguće govoriti o sačuvanom jezičnom identitetu kroz domenu obrazovnog sustava.

Protetkih godina u gradu Iquiqueu uspješno je funkcionirao i HOLA projekt¹⁸ Hrvatske matice iseljenika, a zbog nedostatka financijskih sredstava taj projekt u zadnje dvije godine nije realiziran. Za nadati se je kako će taj iznimno koristan projekt učenja hrvatskoga jezika opet zaživjeti na čileanskom području.

Od ostalih oblika učenja hrvatskoga jezika potomcima iseljenika iz preoceanskih zemalja pruža se prilika učenja jezika u Republici Hrvatskoj putem stipendija koje svake godine dodjeljuje hrvatsko Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija¹⁹ ili kroz sudjelovanje u programima sveučilišnih ljetnih škola u Zagrebu, Splitu, Rijeci i Zadru.²⁰

¹⁵ Mjesečnik je informativnog a karaktera s kratkim vijestima o aktivnostima u zajednici, rođenima, umrlima, vjenčanima, a na svega nekoliko stranica je prilog o hrvatskome jeziku

¹⁶ U dokumentarnom filmu *Hrvati u Čileu – mit i stvarnost* (2001) autora Edija Mudronje kroz toplu priču opisana je želja starije generacije hrvatskih potomaka za učenjem hrvatskoga jezika u Punta Arenasu

¹⁷ U Upravi za međunarodnu suradnju i europske integracije dostupni su podatci o svim nastavnim centrima i dopunskim školama koje su pod ingerencijom hrvatskoga MZOŠ-a pa tako i o učenju hrvatskoga jezika u Punta Arenasu

¹⁸ Više na: http://www.matis.hr/projekti_opsirnije_svijet.php?id=14

¹⁹ Više na: <http://www.mvpei.hr/hmiu/tekst.asp?q=04n-n01>

²⁰ Više na: http://www.matis.hr/fotogalerija_opsirnije.php?id=24, <http://www.ffri.uniri.hr/rks/>, http://www.ffst.hr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=202&Itemid=417&lang=hr i http://www.unizd.hr/Portals/0/pdf/Kroatistika_letak2.pdf

3. Antroponimijska sastavnica kao dio jezičnoga identiteta

Istražene domene postojanja hrvatskoga jezika među potomcima iseljenika u Čileu pokazuju da je uneseni hrvatski jezik u velikoj mjeri izgubljen i španjolski je dominantan unutar zajednice. Listajući, međutim, mjesečnik *Male novine*, svojevrsno glasilo potomaka hrvatskih iseljenika iz Punta Arenasa, i promatranjem vijesti i izvješća primjetna je očuvanost pisanoga hrvatskoga jezika u antroponimijskoj sastavnici. Usporednim promatranjem čileanskog zakona o osobnom imenu i prezimenu i popisa rođenih, umrlih i vjenčanih iz *Novina* može se promatrati i jezični identitet iskazan prezimenom. Podsjetnika radi, u Republici Čile, jednako kao i u cjelokupnom hispanskome svijetu dijete prilikom upisa u Maticu rođenih dobiva dva prezimena – prvo očevo (prvo prezime djeda po ocu) i prvo majčino prezime (prvo prezime djeda po majci) od kojih će jedno od njih nositi cijeli život (Lončar 2008: 95). Ta pravna posebitost hispanskoga svijeta pozitivno je utjecala da se barem u toj domeni očuva jezični identitet iseljenika. Danas ujedno pomaže i u geografskom lociranju hrvatskih potomaka na području Čilea. U budućim istraživanjima trebalo bi se zato oslanjati na vezu između nasljeđenog prezimena i potencijalnih nasljednih govornika hrvatskoga jezika. Sačuvani pisani jezični identitet kroz prezimensku paradigmu pronađen u *Malim novinama*²¹ ukazuje na daljnje mogućnosti istraživanja veze između jezičnog identiteta i korpusa prezimena iz hrvatskog antroponimijskoga registra. Antroponimijska sastavnica kao dio hrvatskoga jezičnoga identiteta vidljiva je iz članaka u čileanskom tisku u primjerima:

- Raul Alvarado *Kusanović* / Maria Eugenia de *Buljan* / Gustavo Aguilar *Brstilo* / Alejandra *Balić* Perez / Alejandro *Mijalić* Aguila / Francisca Gomez *Matiacha* / Raimundo Alliende *Dragičević* / Darinka Garcia *Restović* / Stjepan Esteban Burgos *Ujević* ...

4. El futuro – porvenir²² jezičnoga identiteta u Čileu – početak ili kraj?

Grad Porvenir na krajnjem jugu države Čile osnovali su doseljenici iz dalmatinskoga mjesta Mimice krajem 19. stoljeća. Sam izbor imena grada²³ vjerojatno nije bio slučajan. Hrvati su došli u nadi kako će budućnost u novome kraju biti bolja od stvarnosti u ostavljenoj domovini. Svojim dolaskom unijeli su i vlastiti identitet kojim su se desetljećima razlikovali od sumještana, i od onih domorodačkih i od onih iz drugih doseljeničkih zajednica na čileanskome tlu. Život će u prvoj polovici 20. stoljeća uneseni (bilo hrvatski ili dalmatinski) identitet mijenjati, prilagođavati, a isti će potom, uslijed socijalnog raslojavanja homogene jezične zajednice, dobivati nove oznake i forme. Rađanjem novih generacija taj uneseni identitet skoro pa u potpunosti nestaje. Ima li danas smisla, zbog takve slike istraživati identitet hrvatskih potomaka u Čileu ako hrvatskoga jezika kao glavnoga čimbenika identiteta nema? Identitet se definira kao ukupnost činjenica koje služe da se jedna osoba razlikuje od bilo koje druge (Anić 1998:1102) pa je jamačno najveći identitetski „razlikovatelj“ jezik. Bio on sačuvan ili izgubljen među potomcima

²¹ Podatci iz veljače 2010. godine

²² U hrvatskome prijevodu: *budućnost*

²³ Značenje imenice iz španjolskog jezika *porvenir* na hrvatskom jeziku je *budućnost*; više na: <http://www.eudict.com/?word=porvenir&lang=spacro>

iseljenika, nužan je u oblikovanju novih i transformiranju starih identiteta. Takvoga ga i u daljnjim istraživanjima treba promatrati – kao nositelja prošle, sadašnje i buduće identitetske „narodnosti“ i naslijeđenoga etniciteta kako u Čileu tako i među hrvatskim potomcima u ostalim prekoceanskim zemljama.

5. Literatura

- Anić, Vladimir** (2004). *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi liber.
- Antić, Ljubomir** (1991). *Hrvati u Južnoj Americi do godine 1914*. Zagreb: Stvarnost.
- Antić, Ljubomir** (2002). *Hrvati i Amerika*. Zagreb: Sveučilišna naklada – Hrvatska matica iseljenika.
- Čizmić, Ivan** (1976). *Doseljavanje, struktura i položaj naših iseljenika u prekomorskim zemljama*. Zagreb: Centar za istraživanje migracija.
- Čizmić, Ivan - Sopta, Marin - Šakić, Vlado** (2005). *Iseljena Hrvatska*. Zagreb: Golden Marketing – Tehnička knjiga.
- Eisfeld, Alfred** (1987). *Bleiben die Sowjetiondeutschen*. U: Die Deuten im Russischen Reich und im Sowjetstaat; ur. Kappeler, A.- Meissner, B. - Simon, G. K U. In: University of Cologne Press, s. 167 – 177.
- Filipović, Rudolf** (1981). *Hrvatski dijalekti u kontaktu s engleskim jezikom na području SAD*. U: Hrvatski dijalektološki zbornik 5. Zagreb: JAZU, s. 33 – 37.
- Filipović, Rudolf** (1982). *Istraživanje hrvatskih dijalekata bilingvni govornika u neposrednom posuđivanju*. U: Hrvatski dijalektološki zbornik 6. Zagreb: JAZU, s. 157 – 160.
- Filipović, Rudolf** (1986). *Teorija jezika u kontaktu*. Zagreb: Školska knjiga.
- Fishman, Joshua** (1976). *Sociologija jezika*. Sarajevo: Svjetlost.
- Fishman, Joshua** (1966). *Language Loyalty in the United States*. The Hague: Mouton.
- Fishman, Joshua** (1968). *Reading in the Sociology of Language*. The Hague: Mouton.
- Jelaska, Zrinka** i suradnici (2005). *Hrvatski kao drugi i strani jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Kukućin, Martin** (1975). *Mati zove*. Zagreb: Stvarnost.
- Lončar, Jelena** (2007). *Iseljavanje Hrvata u Amerike i Južnu Afriku*. Dostupno na: www.geografija.hr/clanci/1225/.
- Lončar, Ivana** (2009). *Zakonski okvir određivanja osobnih imena i prezimena u Španjolskoj, Portugalu i njihovim nekadašnjim kolonijama*. U: Folia Onomastica Croatica 17: s. 95 – 110.
- Mesarić Žabčić, Rebeka - Perić Kaselj, Marina** (2006). *Redefiniranje etničkog identiteta: Primjeri hrvatskih etničkih zajednica u Čileu i New South Walesu*. U: Etnološka istraživanja 1, br. 11: s. 261 – 287.
- Perić, Marina** (2004). *Aspekti integracije i adaptacije hrvatskih iseljenika u Čileu*. U: Migracijske i etničke teme 20, br. 2-3: s. 243 -258.
- Perić, Marina** (2005). *Političke promjene u Hrvatskoj i hrvatski iseljenički tisak u Čileu*. U: Migracijske i etničke teme 21, br. 1-2: s. 69 – 89.
- Perić, Marina** (2006). *Hrvati u Čileu – neka obilježja suvremenoga etničkoga/ nacionalnog identiteta*. U: Društvena istraživanja 15, br. 6: s. 1195-1220.
- Perić, Marina** (2004). *Kulturna društva čileanskih Hrvata*. U: Hrvatski iseljenički zbornik. Zagreb: Hrvatska matica iseljenika.
- Perić Kaselj, Marina** (2010). *Hrvatska iseljenička društva u Argentini i Čileu do*

- Drugoga svjetskog rata*. U: Migrantske zajednice, udruženja i društvene aktivnosti u Sjevernoj i Južnoj Americi: komparativni prikaz Hrvatska – Slovenija: ur. Rebeka Mesarić Žabčić. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, s. 131 – 151.
- Pranjeković, Ivo** (2007). *Glavne sastavnice hrvatskoga jezičnog identiteta*. U: Jezik i identiteti: ur. Jagoda Granić. Zagreb – Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, s. 487 – 495.
- Ryan, E.B.** (1979). *Why Do Low – Prestige Language Varieties Persist?*. U: Language and Social Psychology, Oxford: s. 145 – 157.
- Rosenberg, Peter** (1992). *Sprache und Identität*. U: Die Russlanddeutschen – Gestern und Heute: ur. Boris Meissner – Helmut Neubauer - Alfred Eisfeld. Cologne: s. 217 – 238.
- Skoko, Božo** (2004). *Hrvatska – identitet, image i promocija*. Zagreb: Školska knjiga
- Živković, Ilija - Šporer, Željka - Sekulić, Duško** (1995). *Asimilacija i identitet*. Zagreb: Školska knjiga.

Language identity of the Croatian immigrant community in Chile

Summary

Great migrations of the Croatian people to the Latin American country of Chile took place at the end of the 19th and the beginning of the 20th century. The causes of migrations were numerous but they were mostly spurred by hunger and poverty. The first immigrants were Dalmatians from the island of Brač and Hvar or the coastal village of Mimice near Omiš. Interesting and inexhaustible themes of new life on a distant continent, integration, coexistence and preservation of ethnic and cultural identity have long been subjects of historical, sociological, geographical and linguistic research. This paper will present an analysis of the current state of the Croatian language in Chile, that is the degree to which and the ways it has been preserved in the Chilean cities of Punta Arenas, Porvenir, Iquique, Antofagasta, Santiago and Concepcion. These cities and the surrounding areas are inhabited by a large number of descendants of Croatian immigrants and the analysis of schools, institutions and centers that offer courses and activities involving partial use of the Croatian language will provide a clear picture of the existence of the Croatian language in the Spanish-speaking areas. In addition, this will also raise a question of whether and how to stop, or at least slow down the process of extinction of the Croatian language, and thereby identity, in the largest Croatian immigrant community in the Southern Hemisphere.

Key words: *Chile, emigrants, Croatian language, integration – adaptation – language identity*